

אופי הקידושין

יש לבחון את אופיים של הקידושין, וניתן לעשות כן על ידי בדיקת שתי השוואות אפשריות של הקידושין אל דינים דומים:

1. השוואת קידושין לקניין ממוני.

2. השוואת קידושין להקדש.

א. קידושין כקניין ממוני

הקשר בין האישה ובעלה הוא בבסיסו קשר של יחסי אישות - האישה מותרת לבעל ואסורה לכל אדם אחר. יש לבחון האם קיימת גם זיקה ממונית בין האישה לבעל, בנוסף לקשר האיסורי. כלומר, האם נראה את האישה כקנויה לבעל, ובלשונו של תוס' הרא"ש (כתובות ב. ד"ה "נסתחפה שרה") - "...דהאשה קנין כספו של האיש כמו עבדו וחרומו...", או שמא הקידושין לא יוצרים קשר ממוני בין בני הזוג?

שאלה זו יכולה להיבחן על ידי התייחסות לשני נושאים: האחד הוא אופי מעשה הקידושין, והשני הוא הזכויות והחובות של הבעל והאישה.

אופי קידושי כסף

תחילה, יש לבחון את השאלה לאור התייחסות למעשה הקידושין, אשר משקף - מן הסתם - את מהות הקשר בין האיש לאישתו.

אחת מן הדרכים בהן אישה מתקדשת לבעלה היא בכסף (קידושין ב.). המקור לכך ע"פ הבבלי (קידושין ד.) הוא היקש בין אישה - "כי יקח איש אשה" (דברים כ"ב:ג) לבין קניין מערת המכפלה מעפרון על ידי אברהם אבינו - "נתתי כסף השדה קח ממני" (בראשית כ"ג:ג): כשם שקרקע נקנית בכסף, כך גם אישה¹.

ניתן להציע שתי אפשרויות בהבנת אופי קידושי כסף:

א. **קידושי כסף באישה זהים לקניין ממוני רגיל - כשם שקרקע נקנית בכסף, כך גם אישה.**

ב. **קידושי כסף באישה הם מעשה קניין סמלי בלבד, שתכליתו ליצור חלות איסורית, ואין קשר בין קידושי כסף באישה לבין קניין כסף.**

1 לעומת זאת, ע"פ הירושלמי (קידושין א:א), אין צורך בהיקש לשדה, והפסוק "כי יקח" לבדו מלמד שאישה נקנית בכסף. בבבלי (ג:) מופיע גם מקור לימוד נוסף.

אם נבין שקידושי אישה על ידי כסף זהים לקניין שדה בכסף, סביר לומר שגם **אופי הקידושין זהה לאופי קניין כסף, דהיינו שישנה זיקה ממונית בין האישה לבין בעלה**. אם קידושי כסף שונים מקניין כסף, סביר שגם אופיים שונה, דהיינו שאין קשר ממוני בין האישה לבין בעלה.²

ניתן להביא כמה ראיות לגבי אופי קידושי כסף:

1. **ההיקש בין אישה לשדה**. כאמור, קידושי כסף נלמדים בגזירה שווה משדה עפרון. ישנן שתי דרכים להבין את טכניקת הלימוד בגזירה שווה:

I. **הלימוד הוא טכני באופיו**, ומשמש ככלי עזר גרידא ללימוד הלכות ודינים.

II. **הלימוד הוא מהותי**, ומראה על קשר מהותי בין שני המקורות.³

אם נבין שהלימוד הוא מהותי, אזי ישנה זהות בין קידושי כסף לבין קניין כסף, מה שיתמוך בהבנה שיש קניין ממוני בקידושין. אך אם נבין שהלימוד הוא טכני בלבד, נוכל לראות בקידושין קניין איסורי גרידא.⁴

שאלת אופי הלימוד עולה בראשונים בהסבר הגמ' (שם ג.) הדנה באפשרות שאישה תתקדש על ידי חליפין:

הגמ' מעלה הווה אמינא שאישה תתקדש בחליפין כשם שקרקע נקנית בחליפין, שהרי קידושי כסף באישה נלמדים בגזירה שווה מקרקע. למסקנת הגמ' אין זה כך, מכיון שחליפין קונים גם בפחות משווה פרוטה, ואישה בפחות מש"פ "לא מקניא" (או "לא מקניא נפשה", ע"פ גירסת רש"י). הראשונים נחלקו בכאור דברי הגמ':

מרש"י (ג: ד"ה "לא מיקניא נפשה") נראה, שבהווה אמינא ישנו היקש מלא בין אישה לשדה, לכל קנייני השדה. למסקנה, אכן נשארים בהבנה זו, אך מסיבה צדדית אין אישה

2 ע"פ ההבנות שהוצגו כאן אופי קניין כסף ברור, והשאלה היא האם לקידושי כסף יש אופי זהה. אולם, ניתן להציע אפשרות שלישית: קניין כסף הוא מעשה סמלי היוצר חלות הלכתית של קניין, אך אין הוא מהווה תשלום. הסברה לכך היא ההיקש לקידושי כסף - קידושי כסף הם מעשה סמלי היוצר חלות הלכתית, ואם הם הוקשו לקניין כסף, הרי גם קניין כסף פועל בצורה דומה. הט"ז (ח"מ ק:ב) אכן סובר שקניין כסף הוא מעשה סמלי היוצר קניין ואינו סוג של תשלום, והוא מביא כהוכחה לדבריו את ההיקש בין קניין כסף לקידושי כסף. הט"ז מניח כדבר פשוט שקידושי כסף הם מעשה היוצר חלות. האבני מילואים (כט:ב ד"ה "ותנאח", "ולענין") לעומתו, סבור שקניין כסף הוא תשלום, וכך הוא מבין גם את קידושי כסף. הסמ"ע (ח"מ ק:א) סבור שקניין כסף הוא תשלום, אך הוא אינו מתייחס לקידושי כסף.

3 ניתן לחלק בין מקרים שונים של לימוד בגזירה שווה. כמו כן, יש מקום לדון באותה שאלה בכל אחת ואחת מי"ג המידות שהתורה נדרשת בהן.

4 ייתכן שגם משטר הקידושין ניתן להוכיח שאופי הקידושין אינו כשל קניין ממון, שהרי בשאר הקניינים השטר עובר מן המקנה לקונה, ואילו בקידושין הוא עובר מן הקונה (הבעל) למקנה (האישה).

נקנית בחליפין - אישה לא מעוניינת להתקדש בקניין חליפין, כיוון ש"גנאי הוא לה". כלומר, לולא הבעיה של גנאי, ניתן היה לקדש אישה על ידי קניין חליפין. מכאן, שרש"י הבין שהלימוד משדה מלמד על קשר מהותי בין הנושאים גם למסקנה, ולכן הוא יסבור שקיים קניין ממון באישה.

הבנת התוס' (ד"ה "ואישה") והריטב"א (ד"ה "סד"א מה שדה") היא, **שההווה אמינא הייתה להשוות אישה לשדה לעניין קניין חליפין גרידא**, ולא השוואה גורפת לכל הקניינים. סברת היסוד להווה אמינא היא, שקניין חליפין הוא בעצם סוג של קניין כסף⁵, ומכיוון שאישה נקנית בכסף, גם קניין חליפין יוכל לתפקד כקניין כסף. למסקנה מבינה הגמ' שקניין חליפין אינו סוג של קניין כסף. התוס' והריטב"א סוברים שאין קשר מהותי בין אישה לשדה, שהרי אפילו בהווה אמינא אין השוואה מוחלטת בין השניים. ע"פ שיטה זו, ניתן להבין שאין באישה קניין ממוני כלל⁶.

שיטה נוספת התומכת בגישה שהלימוד מקניין שדה אינו מהותי היא שיטת הרמב"ם (אישות א:ב) ורבותיו של רש"י (המובאים ברש"י בכתובות ג. ד"ה "שויה רבנן"), הסוברים שקידושי כסף הם מדברי סופרים בלבד⁷. ראשונים אלו בודאי הבינו שאין לימוד מהותי משדה⁸.

2. **הביטויים בתורה ובמקורות אחרים**. כפרשייה אחת התורה מתייחסת לקידושין בלשון 'קחה' - "כי יקח איש אישה..." (דברים כ"ד:א, כ"ד:ה), ומכאן משתמע לכאורה שיש בקידושין פן ממוני. בפרק הראשון של מסכת קידושין לשון המשנה (ב) היא "האישה נקנית בשלושה דרכים", וגם כאן משמע שיש זיקה ממונית בין האישה לבין הבעל.

אולם, במקום אחר בתורה מופיע הביטוי אירוסין לגבי קידושין - "ומי האישה אשר ארש אשה ולא לקחה" (דברים כ:ז), ביטוי שניתן להבין רק כקשר איסורי, ולא ממוני. גם את

5 הבנה זו אפשרית רק למ"ד חליפין נעשים בכליו של קונה (כ"מ מו). ע"פ דעה זו יוצא, שהחליפין מהווים נתינת שווי כלכלי תמורת החפץ הנקנה, בדיוק כמו כסף בקניין כסף. אך יש דעה (ש) שהחליפין נעשים על ידי כליו של המקנה, ואם כן נראה שאין קשר כלל לקניין כסף.

6 שיטת ביניים היא הבנת הרשב"א (ד"ה "למעוטי חליפין"). לשיטתו, בהווה אמינא ישנו היקש מוחלט בין אישה לשדה לכל קנייניו, אך למסקנה נקודה זו היא שנדחת. כלומר, ההווה אמינא של הגמ' היא שההיקש הוא מהותי, אך למסקנה ההיקש הנו טכני בלבד.

7 שיטת הרמב"ם בקידושי כסף באישה נידונה בשיעור בנושא קידושי כסף.

8 ניתן להביא הוכחה נוספת הנוגעת לשיטת הרמב"ם: הרמב"ם (אישות ה:ג, מכירה ז:ד) מחלק בין קידושי כסף על ידי מחילת חוב, לבין קניין כסף על ידי מחילת חוב. לדעתו, לא ניתן לקדש בחוב, אך ניתן לקנות בו קרקע. ניתן לומר, שלדעתו הדרישה בקניין היא לתת תמורה כלכלית למכר, ולכן ניתן לקנות בקניין כסף על ידי מחילת חוב. לעומת זאת, בקידושין הדרישה היא למעשה נתינה, ולכן אי אפשר לקדש במחילת חוב. אם נסביר כך, אזי ישנו חילוק עקרוני בין קניין כסף לבין קידושי כסף. כלומר, הלימוד מקניין כסף לקידושי כסף אינו מהותי, ואז ניתן להבין שאין כלל קניין ממון באישה.

הביטוי "קידושין" המופיע בפרק שני של מסכת קידושין (א:מ) "האיש מקדש בו ובשלוהו האשה מתקדשת בה ובשלוהו", שהוא הביטוי הרווח בש"ס ובראשונים, ניתן להבין רק כיצור זיקה איסורית, שהרי אין לו שום קשר לקניין ממוני⁹.

3. **צורך במספר מעשי קידושין.** בירושלמי בתחילת מס' קידושין (א:א), ישנה הוזה אמינא שעל מנת ליצור קידושין באשה, יש צורך בכל שלושת דרכי קניין קידושין - כסף, שטר וביאה. הוזה אמינא זו תמוהה: מדוע יש צורך בשלוש פעולות שונות על מנת ליצור קניין אחד?

ניתן להבין, שבהוזה אמינא מניח ירושלמי השתי הנחות:

- א. ישנם שלושה יסודות בקידושין: מעמד משפטי של אשת איש האוסר את האישה לשאר העולם, זיקה ממונית בין האישה לבעל, והקשר האישי ביניהם.
 - ב. דרוש מעשה קניין נפרד על מנת ליצור כל אחת מן החלויות: כסף - על מנת ליצור את הזיקה הממונית, שטר - על מנת ליצור את המעמד המשפטי, וביאה - על מנת ליצור את הקרבה שבין האיש לאשתו.
- אם נבין כך, הרי שהקשר בין האיש לאשתו כולל גם מרכיב ממוני. אולם, כל זאת רק בהוזה אמינא, ולמסקנה די בדרך קניין אחת בלבד. מסקנה זו ניתן להבין בשתי דרכים, בהתאם להנחות הקודמות:
- א. אין בקידושין שלוש חלויות שונות. אם נבין כך, הרי שלמסקנת הירושלמי אין זיקה ממונית בין הבעל לאישה.
 - ב. אמנם יש שלוש חלויות שונות בקידושין, אך די במעשה קניין אחד כדי ליצור את שלושתן. ע"פ הבנה זו, הרי שגם במסקנה סובר הירושלמי שיש פן ממוני בקידושין.

9 הוכחה נוספת ניתן להביא ממבנה הפרק הראשון של מסכת קידושין. נראה, שהפרק הראשון של מס' קידושין היה בעבר מסכת עצמאית ונפרדת - 'מסכת קניינים'. ישנן מספר ראיות לכך:

- א. המשנה בפרק הראשון נוקטת בלשון 'קניין' ביחס לקידושין, בניגוד ללשון 'קידושין' שבשאר המסכת.
- ב. נושא הפרק הוא קניינים שונים, בשונה משאר המסכת העוסקת בקידושין.
- ג. הפרק חותם בדברי אגדה, בדומה לסיומי מסכתות אחרות.

אם כך, אזי אישה כלולה ב'מסכת' הקניינים הרגילים, מה שתומך בגישה הרואה באישה קניין ממוני. אולם, בסופו של דבר כלל רבי את הפרק בתוך מסכת קידושין, ולכן ייתכן שהוא הבין שאין קשר ממוני והקניין הוא סמלי בלבד.

חובות וזכויות הבעל והאישה

לאחר בחינת מעשה הקידושין עצמו, יש לבדוק האם יש לבעל קניין ממוני באישה, לאור הזכויות והחובות המוטלים על בני הזוג:

1. **מושא הקניין.** הבעל אינו קונה במובן הרגיל של המילה קניין שום דבר בקידושין: כל הזכויות הממוניות שיש לבעל באישתו, הן דרבנן בלבד¹⁰. לעומת זאת, בקניין רגיל יש לקונה זכויות ממוניות כתוצאה מן הקניין. לכן, קשה לומר שיש כאן קניין ממון רגיל והגישה הרואה בקידושין קניין איסורי בלבד נראית הרבה יותר סבירה.

2. **אכילת תרומה על ידי ארוסת כהן.** מדאורייתא ארוסת כהן אוכלת תרומה, אך רבנן אסרו זאת עליה עד שתהיה נשואה לו (כתובות נד). ניתן להעלות שתי הבנות באופי אכילת תרומה על ידי ארוסת כהן:

א. כשם שעבד הוא קניינו של הכהן ולכן אוכלת תרומה, כך גם אישה. ע"פ הבנה זו, יש זיקה ממונית בין האישה לבעל.

ב. אישה אוכלת תרומה בגלל קשר האישות שיש בינה לבין הכהן, ולא בגלל שהיא ממונת. ע"פ הבנה זו, אין הכרח לומר שיש קשר ממוני בין האישה לבין בעלה¹¹. ניתן להביא כמה ראיות לשאלת אופי אכילת תרומה על ידי ארוסת כהן:

I. **מקור הלימוד.** בבבלי (קידושין ה.) הלימוד לכך שארוסת כהן אוכלת תרומה, הוא מן המילים "מקנת כספו", ואותו לימוד מלמד גם לגבי אכילת תרומה על ידי עבדיו ושפחותיו של הכהן.

הביטוי "מקנת כספו" ביחס לעבדים מורה לכאורה על שייכות ממונית של העבד לאדון, ומכך ניתן להסיק, שגם אופי האכילה של אישה ושל העבד זהים - **אכילה בתור קניין ממוני של הכהן**¹².

לעומת הבבלי, הירושלמי (יבמות ט:ה) לומד שארוסת כהן אוכלת תרומה ממקור אחר: "כל טהור בביתך יאכלנו" (במדבר י"ח:ג), שמשמעותו היא שייכות וזיקה איסורית.

10 מעשה ידיה ופירות נכסי מילוג הם מדרבנן בלבד (ראה יבמות ז', גיטין מז' תוס' ד"ה "ולביתך") - לגבי ירושת האישה על ידי הבעל, הגמ' (כתובות פג:) מפרשת שיש מחלוקת תנאים האם דין זה הוא מדאורייתא או מדרבנן. יש בכך גם מחלוקת ראשונים: הרמב"ם (נחלות א:ח) סבור שדין זה הוא מדרבנן בלבד, אך הראב"ד (שם, וראה גם בכסף משנה שם) ודרשב"א (ב"ב קיב. ד"ה "ויש גירסא", ונמצא לפי זה) סוברים שזהו דין דאורייתא. אולם, גם אם נבין שירושת הבעל היא מדאורייתא, ההבנה הפשוטה היא שהירושה נובעת מקשר משפחתי שנוצר בין הבעל לאישה, ולא מזכות ממונית שיש לבעל באישתו.

11 חקירה זו היא מיסודו של ר' אלחנן ווסרמן (קובץ שמועות סימנים תעג - תעו בהוצאת החרשות).

12 כך ניתן להבין גם מתוס' הרא"ש (קידושין ה. ד"ה "והאי קניין כספו היא"): הוא מפרש שאישה נקראת קניין כספו של הבעל כיוון "שמושל עליה ומשועבדת לו...אפילו קנאה בשטר ובביאה". אך לקמן יובא הסבר אחר של תוס' הרא"ש, שסותר את ההסבר כאן.

אולם, במקום אחר בבבלי ניתן לראות שאכילת תרומה אינה תוצאה של קניין ממוני:

הגמ' בגיטין (מב:) מסתפקת, האם עבד מעוכב גט שחרור (עבד כנעני ששחרר ממונית מבעליו, אך עדיין לא קיבל גט שחרור, ולכן נשאר הקניין האיסורי¹³ שבינו לבין אדונו) יכול לאכול תרומה. הגמ' נשאת בספק בשאלה זו. אם נבין שאכילת תרומה נובעת מזיקה ממונית, יהיה קשה להבין את ספק הגמ' - הזיקה הממונית שבין עבד מעוכב גט שחרור לאדונו הסתיימה, ועל כן פקע היתרו לאכול תרומה. אך אם נבין שאכילת תרומה נובעת מן הזיקה האיסורית, ולא הממונית, יובן ספק הגמ': למעוכב גט שחרור יש קשר ושייכות לבעליו, ולכן ייתכן שיאכל בתרומה, גם לאחר סיום הקשר הממוני ביניהם. כאמור, מקור הלימוד של היתר אשת כהן לאכול תרומה זהה למקור הלימוד של עבד, ואם אכילת תרומה על ידי עבד נובעת מזיקה איסורית ולא ממונית, כך גם באישה. אמנם, הביטוי "מקנת כספו" מראה לכאורה שזיקה ממונית היא זו שמתירה את אכילת התרומה. אך ניתן לפרש שכוונת הביטוי היא לעבדים שנקנו, והקשר נוצר על ידי קניין כספ¹⁴, בהנגדה ל"ליד בית" שמשמעותו שייכות הנוצרת בצורה טבעית, על ידי לידה¹⁵.

II.

אכילת תרומה על ידי שפחה. ר' אלחנן (קובץ הערות סימן תסה) מקשה על הדין ששפחה מותרת באכילת תרומה: אישה המוגדרת הלכתית 'זונה', אסורה לאכול תרומה (יבמות מד:; ועיין תוס' שם ד"ה "הכא") ושפחה מוגדרת זונה (עיין קידושין עח., רמב"ם הלכות איסורי ביאה יח: א, ג) אם כן, כיצד שפחה יכולה לאכול תרומה¹⁶?

13 זאת בהנחה שיש שני קניינים של האדון בעבד: האחד קניין ממוני (כמו בעלות של אדם על רכושו), והשני קניין איסורי (כמו יחסי האישות שבין הבעל לאישתו). הרמב"ן בקידושין (טו. ד"ה "זאת אומרת") ובגיטין (לח. ד"ה "גופיה לא קדיש") פיתח הבנה זו, והוא דן שם בטיב אותם קניינים ובדרכים להפקעתם.

14 כך נראה מתוס' הרא"ש בקידושין (י. ד"ה "ארוסה בת ישראל"): הוא מפרש שלמרות שניתן להבין מדברי הפוסק "קניין כספו" שרק קידושי כסף יאכילו אישה תרומה, גם קידושי שטר וביאה מאכילים תרומה, כיוון שישנו היקף בין כל סוגי הקידושין. מכאן, שהוא הבין שהביטוי "מקנת כספו" מתייחס לדרך יצירת הקניין, ולא לאופיו, בניגוד לדבריו שהובאו לעיל.

15 ע"פ ההבנה שהוצגה כאן פשוט לגמ' שאכילת תרומה על ידי עבד אינה פונקציה של הזיקה הממונית שלו אל האדון, ואז הביטוי 'מקנת כספו' זהה במשמעותו גם לגבי אישה וגם לגבי עבד: זיקה הנוצרת על ידי נתינת ממון. אולם, ר' אלחנן (שם, סימן תעג) מסביר בדיוק כך את ספק הגמ' - האם עבד אוכל תרומה בגלל הזיקה הממונית שלו אל האדון, או בגלל הזיקה האיסורית שלו אל האדון. לכן, הוא מפרש שמשמעות הביטוי שונה בעבד ובאישה: באישה הכוונה לזיקה הנוצרת על ידי ממון, אך בעבד הכוונה היא לכך שהוא ממונו של האדון.

16 עיין מנחת חינוך רפט: יח.

בשלב השאלה ההנחה היא שאכילת שפחה בתרומה שווה במעמדה לאכילת אשת הכהן - שתיהן אוכלות מדין "קניין כספו", וכשם שאשת כהן זונה אסורה לאכול תרומה, כך גם שפחה. אם כן, נסיק מכאן שיש קניין ממון באישה.

ברם, בתשובתו (שם, סימן תסה) חולק ר' אלחנן על גישה זו, ומעלה חילוק מהותי בין אכילת תרומה על ידי אישה לבין אכילת תרומה על ידי שפחה:

בהמות ועבדים אוכלים מכיוון שהם שייכים ממונית לכהן, ויש לכהן זכות להאכיל את ממונו. עבדים ושפחות לא 'אוכלים' תרומה, אלא 'מואכלים' - הם לא מקבלים תוספת קדושה כמו כהן, אלא שהתורה נתנה זכות לכהן להאכיל את עבדיו ושפחותיו.

אך לאכילת תרומה על ידי אשת כהן, יש אופי שונה לחלוטין - **יש לאישה זכות לאכול תרומה, כיון שיש זיקה בינה לבין הכהן.** אשת כהן 'אוכלת' תרומה - היא מקבלת קדושה של כהן, לעניין זכות אכילת תרומה. איסור זונה פוגם במעמד הקדושה המיוחד שנוצר באשת כהן, ועם הפגיעה במעמד הזה פוקעת גם הזכות לאכול תרומה. אך לשפחה מעולם לא היה מעמד מיוחד של תוספת קדושה, ולכן גם אם תוגדר הלכתית כזונה, הדבר לא יפגע בזכות של הכהן להאכיל אותה תרומה. כלומר, **פסול הזנות פוגע בזכות האישה לאכול תרומה, ולא בזכות האדון להאכיל תרומה את שפחותיו.**

ע"פ הבנה זו, אכילת תרומה על ידי ארוסת כהן שונה מהותית מאכילת תרומה על ידי שפחה, ואם כן לא ניתן להוכיח מאכילת תרומה על ידי אשת כהן שאישה היא כממונו של הבעל.

4. **טענת זיוף בגט.** הרמב"ן בגיטין (ט. ד"ה "אם יש עליו עוררין") סובר, שטענין¹⁷ טענת מזויף בשטרות, אך לא בגיטין. הסיבה לכך היא שמטרת שטרות חוב היא להוציא ממון, ולכן ב"ד טוען על מנת להגן על הנתבע. אך גט לא מוציא שום דבר, כיוון שאישה אינה ממונו של הבעל, ולכן אין אינטרס לבי"ד לטעון עבור הבעל. הרמב"ן אומר בפירושו שהסיבה שבי"ד אינו טוען עבור הבעל היא שהאישה אינו קניינו של הבעל. לעומת הרמב"ן, התוס' (גיטין ב. ד"ה "אם יש עליו") סובר כי באופן עקרוני טענין מזויף גם בגיטין, בדיוק כמו בשטרי ממון. ברם, כדי שלא להרבות עגונות, תיקנו רבנן שלא לטעון בגיטין. לתוס' פשוט שניתן לטעון בגיטין בדיוק כמו בשטרי ממון, ומכאן שלדעת התוס' יש בקידושין פן ממוני, ולכן יש אינטרס לבי"ד לטעון.

17 טענין פירושו שבי"ד עצמו טוען טענות על מנת להגן על אנשים שונים, שלא יכולים להגן על עצמם. למשל, יתומים שלא מכירים היטב את עסקיו של אביהם המת, או מקרה שבו הנתבע אינו לפנינו.

5. **נדרי הבעל והאישה.** הרמב"ם בהלכות נדרים (יב:ט) עוסק בשני מקרים דומים: באחד נדרה האישה שלא תשמש עם הבעל, ובשני נדר הבעל שלא ישמש עם האישה. בשני המקרים הנדר לא חל, אך הנימוק לכך קצת שונה: לגבי נדר האישה כותב הרמב"ם, שמקרה זה "דומה לאוסר פירות חבירו על בעל הפירות", ולא ניתן לאסור חפץ של הזולת על בעלי החפץ. אך לגבי נדר הבעל מתנסח הרמב"ם שהוא לא חל "מפני שהוא משועבד לה בשאר כסות ועונה...". ע"פ הרמב"ם, הבעל רק "משועבד" לאשתו, אך האישה היא ממש רכושו של הבעל, ולגביה "אין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו". כלומר, הרמב"ם הבין שהאישה היא כקניין ממון של הבעל¹⁸.

ב. הקידושין כהקדש

השם "קידושין" מעורר אסוציאציות של הקדש. האם ישנו קשר מהותי בין הקידושין להקדש, או שאין ביניהם אלא שיתוף שם בלבד?

שאלה זו באה לידי ביטוי בכמה מקומות:

1. **לשון הקידושין.** התוס' בקידושין (ב: ד"ה "דאסר") דן לגבי משמעות המילה "מקודשת" באמירת "הרי את מקודשת לי". יש בתוס' שתי דעות: דעה אחת היא שהכוונה היא ללשון הקדש, כלומר שהאישה מוקדשת לבעל. הדעה השנייה היא שכוונת הביטוי היא לכך שהאישה מיוחדת ומזומנת לו. ע"פ הדעה הראשונה בתוס', יש קשר בין קידושין להקדש, לפחות כאשר מקדש בלשון "מקודשת". ע"פ הדעה השנייה בתוס', אפילו ללשון "קידושין" אין קשר להקדש.

2. **התפשטות קידושין.** בגמ' (קידושין ט.) ישנה הווה אמינא, שבמקרה שאדם קידש רק חצי אישה - "חציין מקודשת לי" - יתפשטו הקידושין בכל האישה, בדומה להקדש שמתפשט בכל הבהמה, אם הקדיש רק חציה¹⁹. משמע לכאורה מן הגמ' שיש קשר בין קידושין להקדש.

אולם, התוס' (ד"ה "ונפשט") מבאר, שההווה אמינא שייכת רק בקידושין שאומר בלשון הקדש (למשל "התקדשי לי").

18 לעיל הובאה שיטת הרמב"ם כתמיכה לכך שאין פן ממוני בקידושין - הרמב"ם סובר שקידושין כסף הם דרבנן בלבד, ועל כן הוא סבור שהלימוד מקניין כסף אינו מהותי. אך אין הכרח לומר שאם הלימוד מקניין כסף אינו מהותי, אין פן ממוני בקידושין.

19 תוס' (שם ט: ד"ה "חציין בפרוטה וחציין בפרוטה") טוענים שאף למסקנת הגמ', ישנם מקרים שהקידושין יפשטו בכל האישה, כאשר מקדש בלשון הקדש.

קשה לקבל חילוק בין לשונות הקידושין, ולומר שאופי הקידושין ישתנה בהתאם ללשון שנאמרה בשעת הקידושין²⁰. לכן, יש לומר שכוונת הגמ' היא שהאדם מתנה שהקידושין יהיו כמו הקדש: כמו שבהקדש אנו רואים מעשה חלקי כדבר הגורר אחריו את כל המכלול, כך גם יתבצעו הקידושין ויפשטו בכל האישה. ע"פ זה, אין מכאן ראייה להבנת אופי הקידושין.

3. **יד בקידושין.** הגמ' בנדרים (ג:) מסתפקת האם דין 'יד'²¹ קיים בעניינים שונים, וביניהם קידושין.

חלק מן הדינים שלגביהם נשאלת השאלה הכללית בדין 'יד', קשורים לדין הפלאה (לדוגמה: קורבן, נדר וצדקה), וחלק לא קשורים (לדוגמה: פאה ובית הכסא). דין קידושין נמצא בדיוק בתפר שבין שתי הקטגוריות. בהבנת הספק לגבי קידושין, ניתן לראות גישות שונות בראשונים:

התוס' (ד"ה 'יש יד') והרא"ש (ד"ה 'יש יד') הבינו שיש קשר בין קידושין להקדש - "דאסר לה אכו"ע כהקדש" - ולכן יש שאלה לגבי 'יד' בקידושין. ברור מן התוס' והרא"ש, שיש קשר בין קידושין להקדש, לפחות ע"פ צד הספק שיש 'יד' בקידושין. לגישה זו, קידושין שייכים לקבוצת המקרים הראשונה בגמ' שם - דינים הקשורים להפלאה.

אולם, מן הר"ן שם (ד"ה 'בעי רב פפא') נראה שאין קשר בין קידושין להקדש, וקידושין שייכים לקבוצה השנייה בגמ' שם - דינים כלליים הקשורים לדין 'יד'.

20 אולם, ר"ש שקוף (חירושי ר"ש שקוף למסכת קידושין, סימן י"א ד"ה 'ושיטת') סובר, בעקבות דברי התוס' הללו, שללשונות השונים של הקידושין יש משמעויות שונות, ואופי מעשה הקידושין משתנה בעקבות הלשון בה נקט בשעת הקידושין.

21 "יד" היא אמירה קטועה, הכוללת רק חלק ממשפט שלם, אך מתוך תחילת המשפט ניכר ברצונו לגמור ולומר. הדימוי הוא לבית יד של כלי, אשר אינו עיקר הכלי, אך האוחז בו מטלטל את כל הכלי.